

2016 Mayıs

Bu konuda hiçbir mazeret söz konusu olamaz: Zorla yerlerinden edilen tüm insanlara eğitim sağlanacaktır

Malala Yousafzai, Öğrenci, Nobel Barış Ödülü Sahibi ve Malala Vakfının Eş Kurucusu

Hiçbir çocuk savaşın bedelini ödemek zorunda kalmamalı, silahlı çatışmalar nedeniyle derslerinden uzak bırakılmamalı. Ama buna rağmen Suriye, Afganistan, Filistin ve Güney Sudan gibi ülkelerden gelen mülteci çocukları kuşaklar boyunca evlerini ve okullarını terk etmek zorunda kalıyorlar.

Mülteci çocuklarının sadece yarısının ilköğretime, dörtte birinin de orta öğretime erişebilmesi kabul edilemez. Eğitimden hemen hemen ilk mahrum edilenlerin kız çocukları olması kabul edilemez. Eğitim her çocuğun temel insan hakkı.

Silahlı çatışmalar yüzünden hayaller sona ermemeli. Geleceğimiz savaş nedeniyle askıya alınmamalı. Çocuklar daha bugünden bir şeyler öğrenmedikçe, hem de sadece temel bilgileri değil, onlara uçmayı öğretecek araç ve becerileri kazandıracak bir eğitime sahip olmadıkça, silahlı çatışmalardan etkilenen ülkelerin yarını yok.

Dünya liderleri 2030 yılına kadar her çocuğa tam 12 yıllık bir eğitim sağlama sözü verdiler. Savaş nedeniyle yerinden edilmiş gençler bunun dışında bırakılamaz. İnsanlık sınır tanımamalı. Bu belgede de ortaya konduğu gibi, çözümler mevcut ve dünya sözünü tutmak üzere bir araya gelmeli. Bizler ne yapmamız gerektiğini biliyoruz.

Dünya İnsani Yardım Zirvesinden önce BM Mülteciler Kurumu (UNHCR) ve Küresel Eğitim İzleme Raporunca ortaklaşa yayınlanan bu yazı, zorla yerlerinden edilen insan gruplarının eğitim haklarının büyük ölçüde ihmal edildiğini göstermektedir. Yazıda ülkelere ve ülkelerin insani yardım ve kalkınma partnerlerine çağrıda bulunularak, ülke içinde yerlerinden edilmiş, sığınma talebinde bulunan insanların ve mülteci çocuklarının ve gençlerinin ulusal eğitim planlarına dahil edilmesini sağlamaları ve durumu izlemek üzere daha iyi veriler toplanmasını temin etmeleri istenmektedir.

Dünya üzerinde evlerini terk etmek zorunda kalan insan sayısı 2015 yılında 2. Dünya Savaşından bu yana en yüksek sayıya ulaşmıştır. Evlerini terk etmek zorunda kalan insanların karmaşık eğitim ihtiyaçları ihmal edilmektedir ve kuşaklar dolusu insanın geleceği tehlikeye atılmaktadır: mülteci çocuklarının okula devam edememe olasılığı mülteci olmayan çocukların beş katı kadardır.

Bu politika belgesinde, eğitimle ilgili üç temel sorunun ele alınmasının neden hayati önem taşıdığı ortaya konmaktadır:

- Evlerini terk etmek zorunda kalan insanların eğitim hakkı büyük ölçüde ihmal edilmektedir ve bu durumu düzeltmeye yönelik gayretlerin önünde önemli güçlükler vardır. Mülteciler arasında çocukların sadece %50'si ilkokulda olup, ergenlerin sadece %25'i ortaokulda okumaktadır. Acil durumun başlamasından itibaren daha ilerideki dönemlerde de evlerini terk etmek zorunda kalan, ülke içinde evlerini terk etmek zorunda kalmış bütün çocuklara, mülteci çocuklarına ve gençlerine kaliteli eğitime erişim imkanı sağlanmalıdır.
- Ülkeler ve bu ülkelerin insani yardım ve kalkınma konusundaki partnerleri, ülke içinde yerlerinden edilmiş, sığınma talebinde bulunan ve mülteci çocuklarının ve gençlerinin ulusal eğitim planlarına dahil edilmesini acilen sağlamalı ve bu grupların durumunu izlemek için daha iyi veriler toplamalıdır.

Evlerini terk etmek zorunda kalan insanlar için kaliteli eğitim sağlanması amacıyla finansal kaynaklar dikkatle kanalize edilmelidir. Mültecilerin ulusal eğitim sistemlerine dahil edilmeleri suretiyle örgün eğitime erişim olanakları genişletilirken, bu kaynaklardan yararlanılarak hızlandırılmış ve esnek eğitim sistemleri oluşturulmalı, eğitilmiş öğretmenler sağlanmalı ve uygun müfredatın ve eğitim dillerinin kullanılması temin edilmelidir.

2015 yılı itibarıyla yaklaşık 60 milyon insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu sayı 1945 yılından beri ulaşılan en büyük sayıdır (UNHCR, 2015a). Bunlara, küçük bir bölümü iskan edilmiş olan, ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlar, sığınma talebinde bulunanlar ve mülteciler dahildir. Aynı zamanda, evlerini terk etmek zorunda kalan insanlar evlerinden uzak ve zorunlu sürgün durumunda giderek daha uzun süreler kalmakta, bu da kalıcı çözümler bulma olasılığını tehlikeye düşürdüğü gibi, gerek hükümetlerin gerekse uluslararası toplumun bu soruna sürdürülebilir ve kapsamlı bir çözüm bulma gereğinin aciliyetini daha da arttırmaktadır.

Eğitim yerlerinden edilen insanlar için bir önceliktir. Bütün çocukların ve gençlerin, kabul edilmiş bir insan hakkı olan kaliteli eğitime ihtiyacı vardır ve bunu hak etmektedirler. Evlerini terk etmek zorunda kalmış çocuklar ve gençler için

eğitim özellikle önemlidir: sırf okulda bulunmakla bu çocuklar ve gençler –hem evlerini terk etmek zorunda kaldıkları andan itibaren hem de uzun vadede, insan ticaretinden, yasa dışı yollarla evlat edinilmekten, çocuk yaşta evlendirilmekten, cinsel istismardan ve zorla çalıştırılmaktan korunmuş olmaktadır. Eğitim aynı zamanda bu çocukların ve gençlerin kendi kendine yeterli olmaları ve dirençli olmaları için gerekli bilgi ve becerileri edinmelerini de sağlamaktadır. Eğitim aynı zamanda barışa ve güvenliğe ve en başından itibaren silahlı çatışmalara ve evlerini terk etmelerine neden olan durumların hafifletilmesine de katkı sağlayabilir.

ZORLA YERLERİNDEN EDİLEN İNSANLAR – FARKLI KATEGORİLERİ ANLAMAK

Zorla yerlerinden edilen insanlar arasında, yasal, ekonomik ve eğitimle ilgili hakları açısından önemli farklar vardır. Belirli hedeflere yönelik politikalarla ilgili önerilerde bulunulabilmesi için aşağıdaki yasal tanımlar kullanılmıştır (UNHCR Küresel Eğilimler 2015b):

- **Ülke içinde yerlerinden edilmiş insan:** evinden veya normal koşullarda yaşadığı yerden kaçmak zorunda olan ve uluslararası anlamda kabul edilen devlet sınırlarının ötesine geçmemiş insan.
- **İltica başvurusunda bulunanlar:** uluslararası korunma sağlamaya çalışan ve mülteci statüsü talebi henüz sonuçlandırılmamış olan şahıs.
- **Mülteci:** 1951 Mülteci Anlaşmasında yer alan bir dizi spesifik sebep yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen şahıs.
- **Uzun zamandır mülteci konumundaki insanlar:** Uzun bir zamandır yerinden edilmiş konumdaki mülteci. UNHCR için uzun zamandır mülteci statüsündeki insanlar aynı milliyete mensup olup yıllardır belirli bir iltica ülkesinde sürgünde bulunan insanlardır.
- **Vatansız insanlar:** Yasalarına göre herhangi bir devletin vatandaşı sayılmayan insanlar (Vatansız İnsanların Statüsüne dair 1954 Sözleşmesi). Bütün vatansız insanlar aynı zamanda yerlerinden edilmiş insanlar değildir. Bazı insanlar vatansız olarak doğarken, diğer insanlar ise yaşamlarının bir evresinde vatansız olurlar. İnsanların zorla yerlerinden edilmelerinin üç ana nedeni vardır – silahlı çatışma, doğal afetler ve altyapı inşası – bu yazıda çatışma sonucunda yerlerinden edilen insanlar ele alınmaktadır.

Ülke içinde yerinden edilmiş insanlar ve mülteciler için eğitim sağlanması düşüncesi Incheon Bildirgesi (§11) ve Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi (§57) dahil olmak üzere, son zamanlarda kabul edilen çeşitli küresel düzeyde kararda ve kavramsal çerçevede geniş destek bulmuştur. Söz konusu belgelerde mülteciler ve ülke içinde yerlerinden edilen insanlar dahil olmak üzere, hassas konumdaki insan gruplarının eğitim ihtiyaçları karşılanmadıkça 4 No.lu Sürdürülebilir Kalkınma Amacına (herkese kapsayıcı ve kaliteli eğitim sağlanması ve yaşam boyu eğitim yaygınlaştırılması) ulaşamayacağı teyit edilmektedir. Hedef No. 4.5'te ise hassas konumdaki gruplara yönelik olarak her seviyede eğitime eşit erişimin sağlanması için ülkelere çağrıda bulunmaktadır.

İşte bu daha geniş çerçevede, 2016 Mayıs ayında yapılacak olan ilk Dünya İnsani Zirvesinde, insanların emniyetini, onurunu ve gelişimini küresel karar verme sürecinin merkezine yerleştirecek, daha kapsayıcı bir insani değerler sistemi oluşturulması amaçlanmaktadır (1 No.lu Kutu). Yerlerinden edinilen insanlara kaliteli eğitim finansmanındaki noksanlığı kapatmaya yönelik yeni bir teklifin oluşturulması beklenmektedir. Bu belgede söz

konusu sorunun çapı ortaya konarak, bu amaca yönelik giderek artan kaynakların ve oluşturulan ortaklıkların kullanımına yönelik temel politikalar ele alınmaktadır.

Mültecilere sağlanan eğitim düzensiz ve sınırlı düzeydedir

2015 yılı ortalarında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) küresel sorumluluğu altında 15 milyon mülteci yer almaktaydı. Bu rakam 2010 yılındaki sayıdan 5 milyon daha fazla idi (UNHCR, 2015a). Mısır, Nijer, Güney Sudan, Suriye Arap Cumhuriyeti ve Uganda'daki çocuk mültecilerin oranı %60'ı aşmıştı (UNHCR, 2015d).

Mültecilerin durumlarıyla ilgili veriler halen sınırlı olmakla birlikte, en son UNHCR verilerine göre dünya çapında ilkokul çağındaki mülteci çocuklarının %50'si ve ortaokul çağındaki ergen mültecilerin de %75'i okula devam etmemektedir. Mülteci çocuklarının ve ergenlerin okula devam edememe olasılığı mülteci olmayan çocukların beş katı kadardır (Şekil 1).

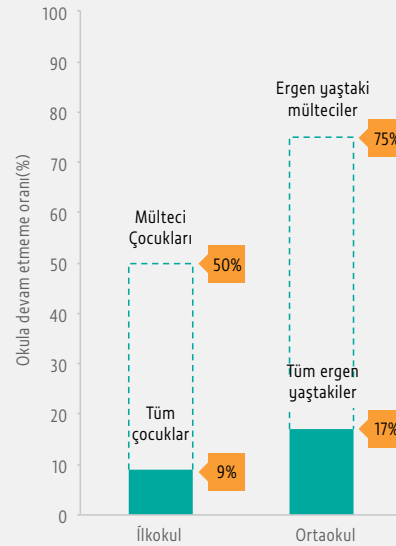
1 NO.LU KUTU

Dünya İnsani Zirvesiyle, yerlerinden edilen insanlara eğitim sağlanmasına yönelik farkındalığın artırılması için bir fırsat sunulmaktadır

2012 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, 2016 yılında bir Dünya İnsani Zirvesi yapılması çağrısında bulundu. BM Genel Sekreteri zirveye hazırlık amacıyla *Bir İnsanlık: Paylaşılan Sorumluluk* adlı bir rapor yayınladı. Raporunda sorunların aşılmasına yönelik küresel mukabelenin nasıl düzenlenmesi gerektiğine ilişkin bir vizyon sunuluyordu. Raporunda beş temel sorumluluğu içeren bir gündem oluşturulmuştu. Eğitim, anılan üçüncü sorumluluk başlığı altında önemli bir madde olarak yerini almıştı. Bu maddede, hiç kimsenin bu düzenleme dışında bırakılmaması vurgulanıyor ve şu düşüncelere yer veriliyordu: "Ülkeler, eğitime ilgili olan alanlar da dahil olmak üzere.....alanlarında, yerlerinden edilmiş insanlara ve bu insanlara ev sahipliği eden toplumlara daha iyi hizmetler ve ekonomik fırsatlar sunmak üzere ulusal politikalarını, yasal mevzuatlarını ve bütçelerini gözden geçirmeli ve bunlarda gerekli uyarlamaları yapmalıdırlar." (§89).

Verilen bu mesaj, ebeveynin ve çocukların eğitimi "en öncelikli sorunlarından biri" olarak gördüklerine ilişkin bulgularla daha da güçlenmektedir (§100). Raporunda eğitime sürekli olarak az fon ayrılmasına son vermek üzere "yeterli ülke içi ve uluslararası fonlar" sağlama çağrısında bulunmaktadır. Son üç yıl içinde eğitim harcamaları 200 milyon USD düzeyinde kalırken, insani yardım fonu açığı en az 2,3 milyar USD'ye ulaşmıştır. Bunun sonucunda Dünya İnsani Zirvesinde yeni bir finansal platform oluşturulmaktadır. Platformun amacı bu alandaki parçalanmayı sona erdirmeye, koordinasyonu iyileştirme ve daha fazla yardım fonu sağlamaktır.

ŞEKİL 1: Küresel ölçekte, mülteci çocukları ve ergen yaşta mültecilerin okula devam edememe olasılığı, mülteci olmayan çocuklara göre beş kat fazladır İlk ve ortaokuldaki okula devam etmeyenler oranı, küresel ortalamalar (2013) ve mülteci nüfusları (2014).

Not: Tüm ergen yaşta kilerin okula gidememe oranı, ortaokulun alt sınıftakileri (yaklaşık 12-14 yaş arasındakiler) kapsamakta, ergen yaşta mültecilerle ilgili okula gidememe oranı ise 12-17 yaş arasındakileri kapsamaktadır.

Kaynak: 2014 UNHCR verilerine dayalı analiz; UNESCO İstatistik Enstitüsü veri tabanı.

Mülteci durumlarıyla ilgili iki husus eğitim planlaması açısından önemli sonuçlar doğurabilir: pek çok mülteci çok uzun süre yerlerinden edilmektedir ve mültecilerin büyük çoğunluğu gelişmekte olan ülkelerde barınmaktadır.

33 uzun mültecilik vakasında, ortalama sürgünde kalma süresi 2014 yılı sonunda 25 yıl idi; bu süre 1990'lı yılların başındaki sürenin neredeyse üç katı kadardır (Milner ve Loescher, 2011; UNHCR, 2015b). Bu da, çok sayıda mülteci grubu için eğitim planlamasının kısa dönem acil eğitim hizmeti sağlama şeklinde değil, kalkınma planlamasıyla birlikte ele alınarak, yıllar içine yayılmış olarak sürdürülmesinin gerekli olduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda, Avrupa'ya mülteci girişinin yüksek bir görünürlüğe sahip olmasına rağmen, mültecilerin%86'sı gelişmekte olan ülkelerin ev sahipliğinde barınmaktadır. 2015 yılı ortasında mülteci kabul eden başlıca ülkeler Etiyopya, İran İslam Cumhuriyeti, Ürdün, Lübnan, Pakistan ve Türkiye idi (UNHCR, 2015D). Bu ev sahibi ülkelerin bazılarında eğitim sistemi zayıf olup, yeni gelen nüfusu destekleyecek kapasite mevcut değildir. Ayrıca, mülteciler genellikle ev sahibi ülkelerin eğitim açısından en büyük mahrumiyet bölgelerinde yoğunlaşmaktadır; bunlar arasında Ürdün'ün yoksul bölgelerinde yaşayan Iraklı ve Suriyeli mülteciler, Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde yaşayan Suriyeli mülteciler ve Çad'ın doğusunda yaşayan Sudanlı mülteciler sayılabilir.

Okula gitmeyen mülteci çocuklarıyla ilgili küresel ortalamaya bakıldığında, ülkeler arasında önemli farklar olduğu görülmektedir. Mısır, İran İslam Cumhuriyeti ve Yemen'deki seçilmiş mülteci kamplarındaki ilkökula kaydolma oranları ortalama %80 iken, Pakistan'da sadece %43, Etiyopya'da ise %56'dır.

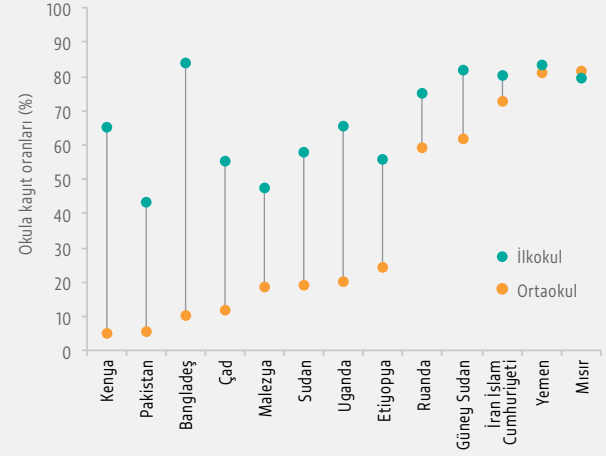
Orta öğretime erişim pek çok ülkede mülteciler için özellikle sınırlı orandadır. Kenya, Pakistan ve Bangladeş'te 12-17 yaşındaki ergen mültecilerin %5'inden azı orta öğretim kurumlarına kaydolmuşlardır (Şekil 2). Mülteci kamplarının pek çoğunda orta öğretim talebin çok küçük bir oranını karşılamaktadır. Kenya'daki Dadaab mülteci kamplarında 33 ilkökul varken, sadece 7 ortaokul bulunmaktadır. Bu 7 okul, ergen mülteci öğrenci nüfusunun sadece %13'üne hizmet verebilmek için kapasitelerinin iki katında faaliyet göstermek zorunda kalmaktadırlar (UNHCR, 2015c).

Mülteci kampları eğitim ihtiyaçlarını karşılamada birbirinden farklı başarılar elde etmişlerdir

Dokuz mülteci kampından alınan yeni verilerin analizinde de görüldüğü gibi, 2000'li yılların ortalarından beri mülteci çocukları için eğitim bazı ülkelerde ilerleme gösterirken diğerlerinde durağanlaşmıştır (Şekil 3). Eğitime ve kaliteli eğitime erişimle ilgili bu büyük farklılıklara katkıda bulunan faktörler arasında mültecilerin ulusal mevzuata göre eğitim

ŞEKİL 2: Mülteci çocuklarının eğitim koşulları büyük farklılıklar içermektedir

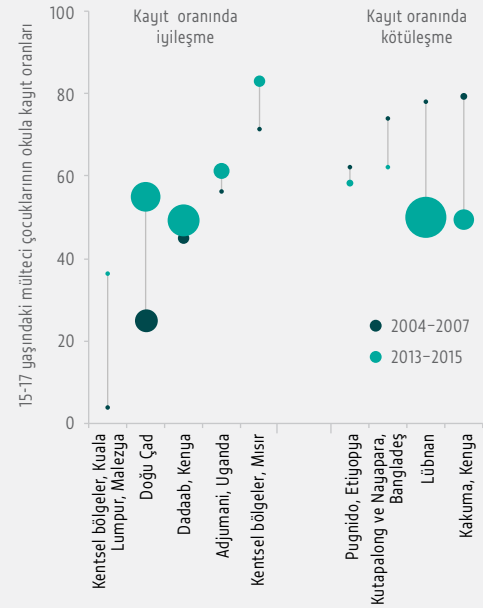
Belirli ülkelerdeki belirli mülteci kamplarındaki ilk ve ortaokul kayıt oranları, 2014.

Kaynak: 2014 UNHCR verilerini temel alan analiz.

ŞEKİL 3: Farklı çerçevelerdeki farklı mülteci tesislerinin, mülteci çocuklarını ve ergen yaşta mültecileri okullara almak için farklı yollar izledikleri görülmüştür

5-17 yaşındaki mülteci çocuklarının belirli ülkelerdeki belirli okullara kayıt oranları, 2004-2007 ve 2013-2015

Not: Gösterge büyüklüğü her bir mülteci tesisindeki mülteci nüfusunun büyüklüğü ile orantılıdır.

Kaynak: 2014 UNHCR verilerini temel alan analiz

hakkına ve eğitim belgelerine erişimle ilgili farklı haklara sahip olmaları, yerinden edilmiş çok büyük sayılarda insanla baş etmenin güçlükleri, dil farklılıkları ve uzun süre mülteci konumunda kalan insanların eğitimlerinin sürdürülmesindeki güçlükler sayılabilir.

Bangladeş ve Malezya'da olduğu gibi, mülteci nüfusunun büyük bölümünün Rhingya halkından oluştuğu yerlerde vatansız insanlar genellikle mülteci grupları arasında büyük sayılarda yer alırlar. Bu durum mültecileri iki misli dezavantajlı konuma sokmaktadır çünkü pek çok çocuk ve genç bu durumda okula kaydolamaz, sınavlara giremez veya eğitim belgesi alamaz. Malezya, Myanmar'daki çok uzun süre devam eden istikrarsızlık nedeniyle ülkeye gelen okula devam etmeyen mülteci sayısında önemli azalmalar sağlamıştır. Başkent Kuala Lumpur'daki kentsel bölgelerdeki okula kayıt oranları 2006'daki %4 seviyesinden, 2014 yılında yaklaşık %40'a yükselmiştir. Malezya'da mülteci çocuklarına ve ergen yaştaki mültecilere devlet okullarında parasız ilköğretim sağlanmadığından, bu artış büyük ölçüde toplum kurumlarının, inanç tabanlı kurumların, vakıfların ve STK'ların kurdukları öğrenim merkezleri sayesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu paralel eğitim sistemi sonucunda çocuklar ilkokulu bitirdikten sonra herhangi bir tanınırlığı olan eğitim belgesi elde edememekte, bu nedenle de eğitimlerine devam seçeneklerinden mahrum kalmaktadırlar (UNICEF, 2015a, 2015b).

Bazı ülkelerde mültecilerin çok büyük sayılarda olması mülteci çocuklarının okula kaydedilmesine yönelik gayretleri etkisiz hale getirmiştir. Suriyeli mültecilerin gelmesiyle Lübnan'ın nüfusu %25'i aşkın bir oranda artmıştır (Culbertson ve Constant, 2015). Bu çalışmayla ilgili olarak yapılan yeni analizde bu durumun zaten aşırı yük altındaki eğitim sistemini daha da zora soktuğunu göstermektedir. 2007 ile 2014 yılları arasında kentsel bölgelerdeki, yaşları 5-17 arasında değişen okula kaydını yaptırmış mülteci çocuğu ve ergen yaştaki mülteci sayısı 1600'den 180.000'e yükseldi. Öğrencilerin yarısının sabah erken vardiyada, diğer yarısının da akşamüstü ve akşam saatlerinde eğitime alınması şeklindeki iki vardiyalı sisteme rağmen ve okula kaydın 2013'ten beri %80 oranında artmasına rağmen, okula kaydını yaptırmış mülteci çocuğu oranı 2014 yılında sadece %50 idi.

Komşu Sudan'ın Darfur bölgesindeki karışıklıklardan dolayı yüzbinlerce Sudanlı sınırı geçerek Doğu Çad'a gelmiştir. Bölge aynı zamanda Orta Afrika Cumhuriyetinden ve Nijerya'dan da pek çok mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Okul çağındaki mülteci çocuk nüfusunun sürekli olarak ve önemli ölçüde artmasına rağmen, okula kayıt oranları 2006 yılındaki %25 düzeyinden, 2014'te %55 düzeyine çıkabilmiştir. Mülteci çocuklarının önündeki engellerin hafifletilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bunlar arasında, mültecileri ulusal müfredata entegre etme amacıyla müfredat geçiş reformu, mülteci öğretmenlere

yeterli eğitim verilmesi ve mülteci öğrencilerin aldıkları eğitimin başarısını belgeleyebilmeleri yer almaktadır. (UNHCR, 2015d)

Mülteci konumunun çok uzun sürdüğü durumlarda eğitim verenler bazı alanlarda ilerleme sağlarken, bazı diğer alanlarda kalıcı güçlüklerle karşılaşılırlar. En eski ve en uzun süredir devam eden mülteci konumlarından biri de, 1948 yılına kadar uzanan bir çatışmanın değişik safhalarında yerlerinden edilmiş olan Filistinlilerin durumudur. Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansına (UNRWA) kayıtlı yaklaşık beş milyon Filistinli Ürdün, Lübnan ve Suriye Arap Cumhuriyetinin yanı sıra Gazze'de ve Batı Şeria'da yaşıyorlar. 2015 yılında UNRWA ilk ve ortaokullarında yaklaşık yarım milyon Filistinli çocuğa eğitim sağlanmıştır. UNRWA'nın 257 okulu olan Gazze şeridinde 2015-2016 ders yılında okul çağındaki çocukların %95'inden fazlası okula devam etmiştir (UNRWA, 2015). Ayrıca, UNRWA okullarının genelinde ilk ve ortaokul düzeyinde benzer oranlarda kız ve erkek çocuk okula kaydolmuştur (UNDP, 2015).

UNRWA okullarında okuyan çocukların çoğu Ürdün, Gazze ve Batı Şeria'daki ev sahibi ülke okullarında okuyan çocuklar kadar veya daha iyi performans göstermektedirler (Abdul-Hamid ve arkadaşları, 2016). Ancak, Lübnan hariç, erken çocukluk döneminde sağlanan eğitim sınırlı düzeyde kalmaktadır. Gazze ve Batı Şeria'da bu eğitimi alması uygun çocukların sadece %38'i (ya da 85.200 çocuk) 2011 yılında okul öncesi eğitim için kaydolmuştur (ANERA, 2014; Filistin Eğitim Bakanlığı ve UNICEF, 2012). Ayrıca, UNRWA okullarının çoğu sadece 9. sınıfa kadar eğitim vermektedir. Öğrenciler her ne kadar ev sahibi ülkelerinde ortaokula gitme hakkına sahipse de, çoğu bu geçişi yapmaktan zorlanmaktadır (Thirkell, 2016).

Kampların dışında yaşayanlar için eğitim fırsatları sınırlı ölçüdedir

Mültecilerin eğitimiyle ilgili mevcut veriler genelde kamplardan ve kamp benzeri tesislerden elde edilmektedir. Ancak binlerce çadırdan oluşan kamplardaki geleneksel yaşam görünümü, mültecilerin öyküsünü tam olarak yansıtmamaktadır. Dünyadaki mültecilerin yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır (UNHCR, 2015b). Her ne kadar nerede yaşayacaklarını seçebilme hakkı mültecilere hayatlarını kazanma, bireysel gelişimlerini gerçekleştirme, sosyal bütünleşme ve yerlerinden edildiklerinde sorunlarına çözüm bulma açısından fırsatlar sunuyor da, bu mülteciler ulusal okullara kabul edildiklerinde sıklıkla mülteci olarak ayırt edildiklerinden, söz konusu mültecilerin izlenmesi ve değerlendirilmesinde sıkıntılı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda da bu mültecilerin eğitim durumuyla ilgili olarak çok daha az bilgi elde edilebilmektedir. Öte yandan, gayri resmi

mülteci yerleşme merkezlerinde eğitimden büyük oranda mahrum kalmış yoğun mülteci gruplarına sıklıkla rastlanabilmektedir.

Örneğin Ürdün'de, 630.000 Suriyeli mültecinin yaklaşık %83'ü mülteci kamplarının dışında yaşamaktadır (Ürdün Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı, 2015). 2012 yılından bu yana, UNHCR'in Ev Ziyaretleri programı kapsamında yaşam koşullarını incelemek üzere 170.000'i aşkın Suriyeli mülteci ailesiyle mülteci kampları dışındaki yerleşim ortamlarında mülakatlar yapılmıştır. 2014 yılında okul çağındaki çocukların sadece %53'ü örgün eğitim kurumlarına devam etmekteydi. Ancak bu durum 2013'teki %44 oranına göre bir artış niteliğindedir (UNHCR 2015e). Hükümet buna benzer bir tablo çizmiş ve okul çağındaki 100.000 Suriyeli çocuğun, yani, kampların dışında yaşayanların %50'sinin örgün eğitimden mahrum olduğunu belirtmiştir (Ürdün Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı, 2015).

Bir başka çarpıcı örnek de neredeyse 3 milyon kayıtlı Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye'den: 2015 yılı sonlarından beri 6-17 yaşları arasında 700.000 Suriyeli mülteci çocuğu ve ergen yaştaki mülteci eğitime erişim ihtiyacı içindedir (3RP, 2016a). Bu mülteci çocuklarının yaklaşık %85'i kampların dışında, kasaba ve kentlere dağılmış durumdadır. Kamplardaki mülteci çocukların örgün eğitime katılım oranı %85 iken, kentlerde bu oran sadece %30'dur. Genel olarak bakıldığında kayıt oranları okul öncesi öğrenim kurumlarında %7, ilkokullarda %52, ortaokulun ilk sınıflarında %31, ortaokulunun üst sınıflarında ise %10'dır (Şekil 4) (Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı, 2016). Kamplarda ve kamplar dışındaki ortamlarda 2700 aileyle yapılan bir 2013 araştırması da benzer sonuçlar vermiştir. En büyük Suriyeli mülteci nüfusuna sahip 10 kentte kamplardaki çocukların yaklaşık %83'ü okula giderken, kampların dışında yaşayanların sadece %14'ü okula devam etmektedir (Türkiye AFAD, 2013).

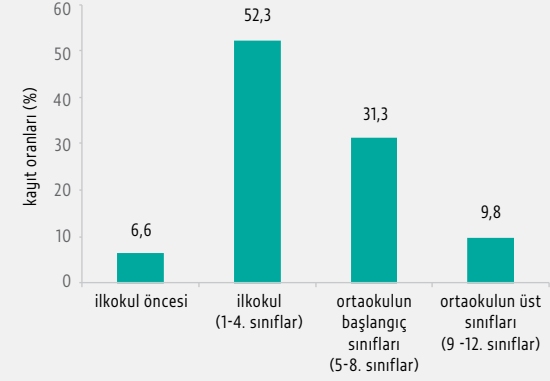
Ülke içinde yerinden edilme, eğitimi ciddi boyutlarda sekteye uğratmaktadır

Mülteciler gibi ülke içinde yerinden edilen insanların (IDP) sayısı da artmaktadır. 2014 yılı sonu itibarıyla 60 ülkede yaklaşık 38 milyon IDP'nin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu da 2013'ten bu yana %15 oranında bir artış anlamına gelmektedir. Tüm IDP'lerin %60'ı Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Irak, Nijerya, Güney Sudan ve Suriye Arap Cumhuriyetinde yaşamaktadır (IDMC, 2015). Ülke içinde yerinden edilmiş insanlar genellikle kentlerde yaşamaktadır. Bu insanlar, Kolombiya ve Kuzey Uganda'da olduğu gibi, çatışmadan etkilenen bölgelerden kaçarak görece emniyetli kentlere ve kasabalara yerleşmişlerdir.

ŞEKİL 4:

Türkiye'de az sayıda Suriyeli mülteci çocuğu ilkokul öncesi eğitim almaktadır

Seviyelerine göre, Suriyeli mülteci çocuklarının ve ergen yaştaki mültecilerin okula kayıt oranları, 2015

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 2016.

Özellikle de kamplarda yaşamayan IDP'lerin eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili güvenilir veriler mültecilerle ilgili bilgilerden de daha sınırlıdır. IDP'lerin kendi ülkelerinin vatandaşları olmalarına ve o nedenle de kendi hükümetlerinin sorumluluğunda olmalarına rağmen, bu grupla ilgili veriler, eğitim yönetimine ilişkin bilgi sistemlerine nadiren dahil edilmekte, o nedenle de bu verilerin toplanması uluslararası aktörlere kalmaktadır. Sonuçta, bu grup zorla yerlerinden edilen insan grupları içinde en büyük grup olmasına rağmen, nispeten pek görünürlüğü olmayan bir grup olmayı sürdürmektedir. Ancak mevcut verilere göre, çatışmalardan etkilenen pek çok ülkede, ülke içinde yerinden edilme zaten yetersiz olan eğitim altyapısına çok büyük yükler getirmiştir.

Örneğin Nijerya'da Boko Haram tarafından sivillere yapılan saldırılar Nijerya'nın kuzeydoğusunda yaygın bir felakete yol açmış ve yaklaşık 2 milyon kişinin ülke içinde yerlerinden edilmesine yol açmıştır (IDMC, 2014a). 2016 yılı başlarında yaklaşık 952.029 okul çağındaki çocuk bu şiddet ortamından kaçmıştır (HRW, 2016). Uluslararası Göç Organizasyonunun (IOM), Yerinden edilmiş İnsanları İzleme Matrisine göre, 2015 Haziran ayında, altı devletteki 42 yerinden edilmiş insan kampından 19'unda çocukların herhangi bir örgün veya yaygın eğitime erişimi yoktu (IOM, 2015).

Irak'ta silahlı gruplarla hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar süratle tırmanarak 2014 yılı itibarıyla yaklaşık 3 milyon insanın yerinden edilmesine neden olmuştur (IDMC, 2015). 2015 yılı Temmuz ayında, ders yılının sonunda, ülke içinde yerinden edilmiş çocukların ve ergen yaştakilerin sadece %32'si bir tür eğitime erişebilmiş olup bu da 600.000 kadar çocuğun bütün bir yıl boyunca eğitimden yoksun kaldığını göstermektedir. Kamplarda yaşayan, 6-17 yaşları arasındaki ülke içinde yerinden edilmiş 78.000 çocuk ve ergenin okula devam oranı sadece %45'dir. Kamplarda

yaşamayan, ülke içinde yerinden edilmiş 730.000 çocuk ve ergenin durumu daha da kötüdür, çünkü bu grubun sadece %30'u eğitime erişim sağlayabilmektedir. Dohuk Valiliğinde çocukların %63'ü 6-12 ay boyunca okula devam edememişken, %11'i ise bütün bir yıl okula gidememiş durumdadır (OCHA, 2015a).

2015 yılında, 2,3 milyon Yerinden Edilmiş İnsanın arasında 400.000 okul çağında çocuğun bulunduğu Yemen'de, silahlı çatışma ve güvensizlik ortamı nedeniyle Zinjibar ve Khanfar'da yaşayan pek çok insan Aden ve Lahj valiliğinin bulunduğu bölgelere kaçmak zorunda kalmışlardır (OCHA, 2015b). Lahj valiliği bölgesindeki okul çağındaki Yerinden Edilmiş Çocuklar arasında yapılan bir araştırma, bu çocukların sadece üçte birinin okula kaydolduğunu ortaya koymuştur (Yemen Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı ve UNICEF, 2014).

İnsanların zorla yerinden edilmesi durumu kızların daha fazla marjinalleştirilmesine neden olmaktadır

Kızlar gibi, zaten sıklıkla marjinalleştirilen insanlar, mülteci konumundayken ve ülke içinde yerinden edilme konumundayken, okula gitme fırsatlarının kaybolmasından çoğu kez en olumsuz etkilenen gruplardır.

Mülteci kız çocuklarının ilköğrenimlerini tamamlayıp ardından orta öğretime geçerek bu eğitimi tamamlama olasılığı daha düşüktür. Yerinden edilme, çocukların koruyucu ortamlarını zayıflatmakta ve aileler, çocuk işçiliği ve çocuk evlilikleri dahil olmak üzere, kız çocukları açısından dezavantaj yaratan baş etme yöntemlerine başvurabilmektedirler. 2015 yılında Kenya'daki Kakuma kamplarında, ilkokul öğrencilerinin sadece %38'i kız öğrencilerden oluşuyordu (UNHCR, 2015f). 2015 yılında, Güney Sudan'ın Unity adlı eyaletinde ilkokul çağındaki mülteci öğrencilerin sadece %40'ı kız öğrencilerden oluşuyordu (UNHCR, 2015h).

Pakistan'da çocuk evlilikleri ve 13-19 yaşındaki genç kızların hamile kalmaları özellikle de Afganistan'dan gelen ortaokul seviyesindeki mülteci kızların eğitimlerine devam etmelerinin önündeki başlıca engel olarak belirtilmektedir. Pek çok kız daha altıncı sınıftayken okuldan alınarak evlendirilmektedir. Mülteci kızların okulu bırakma oranı %90'lara varmaktadır (UNHCR 2015h).

Dünyadaki kendi ülkelerinde yerlerinden edilmiş insanların %70'ini oluşturan kız çocukları ve kadınlar, okulu daha yüksek oranlarda terk ediyor ve benzer yaşta erkek çocuklarından daha düşük bir okuma yazma oranına sahipler (IDMC, 2014b). Irak'ta okula devam oranları yerlerinden edilmiş

tüm öğrenciler arasında düşük olmakla birlikte, bu oran yerlerinden edilmiş kız çocuklarında daha yüksektir. Örneğin Necef valiliği bölgesinde 15-17 yaşındaki kız çocuklarının %81'i okula gitmezken, aynı yaş grubundaki erkek çocukları arasında bu oran %69'dur (REACH 2014).

Okuma yazma oranları ülke içinde yerinden edilmiş kadınlarda genellikle daha düşük oluyor. Afganistan'da kent ortamlarında yaşayan ülke içinde yerinden edilmiş kadınların sadece %1'i okuma yazma bilirken, ülke içinde yerinden edilmiş erkekler arasında bu oran %20 idi (Dünya Bankası ve UNHCR 2011). Aynı zamanda Orta Afrika Cumhuriyetinde de 15-24 yaş arasındaki kadınlar arasında okuma yazma oranı %59 iken, aynı yaşta genç erkekler arasında bu oran %72 idi (IDMC, 2014b).

Zorla yerinden edilen nüfusların izlenebilmesi için eğitimle ilgili bilgi yönetim sistemleri hayati öneme sahiptir

Hükümetler tarafından, Ülke İçinde Yerinden Edilmiş İnsanları İzleme Merkezi (IDMC) tarafından, UNHCR tarafından ve STK'lar tarafından toplanan veriler yararlı öngörüler sağlamanın yanı sıra, zorla yerinden edilen insanların eğitimiyle ilgili bilgi eksikliklerinin büyüklüğünü de ortaya koyarlar. Zorla yerinden edilmiş grupların okula kaydolma verilerini toplamak hiç de kolay değildir. Nüfus hareketleriyle, yerinden edilmiş insanların demografik bilgileriyle ve sağlanan eğitim hizmetleriyle ilgili doğru veriler olmadan planlama yapmak mümkün değildir. Söz konusu insan grupları, ulusal eğitim sektörü planlarında fiilen görünmez bir durumdadırlar ve bu nedenle de bu grupların eğitim ihtiyaçlarına ya çok az ya da hiç bütçe ayrılmamaktadır.

Ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlarla ilgili eğitim verilerini ele geçirmek oldukça güçtür çünkü eğitimle ilgili bilgi yönetim sistemleri yılda bir kez veri toplamaktadır ve o nedenle de bazen geçici insan gruplarıyla ilgili bilgileri doğru bir biçimde elde etmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca hükümetler de çatışmalara taraf olabilmekte ve bunun sonucunda da yerlerinden edilmiş insanları istatistiklerinin dışında bırakabilmekte veya sadece kamplarda kalanlarla ilgili eğitim verilerine odaklanabilmektedirler. Buna bir istisna Ukrayna hükümetidir. Ukrayna hükümeti Kırım, Donetsk ve Lugansk'taki çatışmalar nedeniyle yerlerinden edilmiş çocuklarla ilgili eğitim bilgilerini aylık olarak toplamaktadır. 2016 Mart ayı itibarıyla, 51.000 yerinden edilmiş çocuk (toplam öğrenci nüfusunun %1,4'ü) başka bölgelerde okula kaydolmuştu (Ukrayna Eğitim ve Bilim Bakanlığı, 2016).

Bilgi sistemleri çoğu kez mültecilerle ilgili durumlara yavaş tepki göstermiştir. Eğitim verilerinin söz konusu hassas

grupları da hesaba katacak şekilde ayrıştırılmamış olduğu ulusal sistemlerde, mülteci çocuklarının okula kaydolma, eğitime devam etme ve öğrenmeye ilgili durumlarını izlemek zordur. Daha çok sayıda mülteci, ulusal eğitim sistemlerine dahil edildikçe ve böylece bu grupların bilgileri eğitime ilgili bilgi yönetim sistemlerine girildikçe, ancak söz konusu grupların mülteci olarak yasal statüleri tescil edilmedikçe, bu grupların eğitim durumlarının izlenmesiyle ilgili güçlüklerin devam etmesi beklenmektedir.

Mültecileri korumaya ve mültecilere karşı ayrımcılık yapılmasını önlemeye yönelik olarak tercih edilen yaklaşım bu olduğuna göre, mülteciler özelinde hassas konumda olanların bir ölçüde paralel bir biçimde izlenmesi ve bu grupların korunmasına yönelik unsurların sürdürülmesi gerekmektedir.

Bazı ülkeler mültecilerin eğitimiyle ilgili durumun daha iyi izlenmesi için adımlar atmışlardır. Çad, nihayetinde verilerin Eğitimle İlgili Bilgi Yönetim Sistemiyle bütünleştirilmesi amacıyla, mültecilerin eğitim verileri yönetimini iyileştirecek bir entegre sistem geliştirmiştir. Bilgisayar ortamında olmayan çalışma tablosu şeklinde bir araç olarak geliştirilen bu sistemde, her mülteci kampıyla ilgili olarak, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lisenin yanı sıra, yaygın eğitim okuma yazma programları ve yüksek eğitimi kapsayan veri toplama formları yer almaktadır. Bu çalışma sonucunda veri kalitesi iyileşmiş, uyumlu veri toplama, veri işleme ve veri derleme sağlanabilmiştir (UNHCR, 2016a)

Malezya'da mültecilerin örgün eğitim sistemine erişimine izin verilmemekte ancak mülteciler Kuala Lumpur'un değişik yerlerindeki toplum öğrenim merkezlerine devam etmektedirler. UNHCR okula kayıt, devam ve performansın izlenmesini iyileştirmek için bu merkezlerin bir haritasını çıkarmıştır. Bu merkezlerden 40 tanesinde genel ve açık kaynaklı bir online sistem uygulanmıştır. Böylece bu sistemler verileri bağımsız bir biçimde işleyebilecek, bunun sonucunda da, kentlere dağılmış bu mülteci nüfusla ilgili, eğitim kapsamı ve eğitim kalitesiyle ilgili makro ve mikro veriler iyileştirilebilecektir. Sistemin kullanılmasıyla daha doğru veri yönetimi sağlanmış, eğitim programlarının tasarlanması, uygulanması ve izlenmesi kolaylaştırılmıştır (UNHCR, 2016b).

Zorla yerlerinden edilmiş çocukların ve gençlerin eğitiminin iyileştirilmesine yönelik politikalar

Yerinden Edilmiş İnsanlara ve mültecilere kaliteli eğitim sağlanması için, karar vericilerin birbirinden oldukça

farklı koşulları ve ihtiyaçları olan gruplarla ilgili çok çeşitli güçlüklerle baş etmeleri gerekmektedir. Doğru politikaların ve uygulama ortamlarının oluşturulması için zamana ve hükümetle insani yardım ve kalkınma kurumları arasında güçlü ortaklıklara ihtiyaç vardır.

Ancak nihayetinde, sorumluluk ve karar verme yükümlülüğü devletlere aittir. O nedenle de ülkeler mültecileri, ülke içinde yerinden edilmiş insanları, iltica talebinde bulunanları ve vatansız insan gruplarını kendi ulusal eğitim planlarına dahil etmek için girişimde bulunmalıdırlar. Ülkeler aynı zamanda, yerlerinden edilmiş çocukları ve gençleri sistemle bütünleştirecek resmen akredite edilmiş hızlandırılmış eğitim sistemleriyle birlikte, örgün eğitime geçiş yolları içeren yaygın eğitim seçenekleri de sağlayarak, örgün eğitim sistemini güçlendirip genişletecek bir esneklikle mukabelede bulunmalıdırlar.

Bu alt bölümde hükümetler ve onların ortaklarına dört ana politika istikameti önerilmektedir:

- Zorla yerinden edilmiş insanların eğitim haklarını ulusal yasalara ve politikalara dahil etmek
- Yerinden edilmiş çocukları ve gençleri ulusal eğitim sistemlerine dahil etmek
- Çok çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere hızlandırılmış ve esnek eğitim seçenekleri sunmak
- Yeterli miktarda eğitilmiş ve motivasyonu yüksek öğretmenler sağlamak

Zorla yerinden edilmiş insanların eğitim haklarını ulusal yasalara ve politikalara dahil etmek

Ülkelerinde yerinden edilmiş (IDP), mülteci ve vatansız çocukların hangi düzeyde korunabileceği ulusal yasalara ve bunların uygulanmasına bağlıdır. Ancak pek çok ülkede bu gruplar kurumsal engellerle karşı karşıyadırlar. Bu engeller bu çocukların eğitim görme olanaklarına doğrudan ve dolaylı olarak zarar verebilmektedir.

Örneğin Bangladeş ve Malezya Mültecilerin Statüsüne dair 1951 sözleşmesine ve bu sözleşmenin protokolüne taraf olmadıklarından mültecilerle ilgili sorunlarla baş edebilecek idari ve yasal çerçeveye sahip değildir ve mülteci çocukları da örgün eğitime dahil değildirlar (UNHCR, 2011, 2013). Bazı ülkelerinse ayrımcı yasal çerçeveleri mevcuttur. Mısır'da Sudanlı ve Suriyeli çocuklar ulusal eğitim sisteminden yararlanırken, diğer ülkelerden gelen mülteciler devlet okullarına alınmamaktadırlar (3RP, 2016b; Ullah, 2014).

Ülkelerinde ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlar bulunan 50'yi aşkın ülkeden sadece 21'i bu tür ülke içinde yerlerinden

edilmiş insanlardan ulusal yasalarında ve politikalarında söz etmektedirler (Brookings Institute, 2016; Elizabeth G. Ferris, 2010).

6 milyondan fazla IDP'si ile dünyanın en büyük IDP nüfusunu barındıran ülke olan Kolombiya, yasal düzenlemelerin bu gruplara fırsatlar sunabildiğini göstermektedir (IDMC, 2015). 2004 yılında hükümetin bu gruplar için sağladığı olanakların, söz konusu hükümetlerin yükümlülüklerinin gerisinde kaldığının belirlenmesi üzerine, Anayasa Mahkemesi IDP'ler için ulusal bir plan oluşturmasına yol açan bir karar vermişti. Yasaya göre yerinden edilmiş çocuklar parasız eğitim hakkına sahiptir ve okullar daha önceki eğitimleriyle ilgili bir kanıt istemeksizin bu çocukları kabul etmekle yükümlüdür (Espinosa, 2009). Bu güçlendirilmiş haklar sonucunda ülke içinde yerinden edilmiş 5-17 yaşındaki çocukların okula devam oranları 2007'deki %48'den, 2010'da %86'ya yükselmiştir(UNESCO, 2011).

Yerinden edilmiş çocukları ve gençleri ulusal eğitim sistemlerine dahil etmek

Mültecilerle ilgili durumların çoğunda acilen sağlanan eğitim, yerinden edilme durumu giderek daha uzun zaman dilimlerine yayıldığından, çocukların ve toplulukların ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalmaktadır. Mülteci çocukları ve gençlerinin emniyetli, hesap verilebilir, belgelendirilmiş eğitim hizmetlerine ihtiyacı vardır. Çoğu durumda mültecilerin ulusal eğitim sistemlerine dahil edilmesi en sürdürülebilir çözümdür. Kaliteli eğitim sunulabilmesi için mülteci çocuklarının ulusal eğitim sistemlerine dahil edilmesini sağlamak üzere ulusal makamların ve kalkınma ortaklarının dikkatlerini erken bir safhada ve sürekli olarak bu konuya çevirmeleri gerekmektedir. Bu unsurlar bunu yaparken ulusal kapasiteyi ve altyapıyı geliştirmeli, bu alana hizmet edecek yasal ve politika çerçevelerini sağlamalı, uygun müfredatları ve eğitim dilini benimsemeli ve mülteci öğrencilerini ve topluluklarını ev sahibi ülke eğitimine geçişe hazırlamalıdır.

Mülteci çocuklarının ulusal eğitim sistemine dahil edilmemesi halinde, menşe ülkeni müfredatını paralel eğitim sistemleriyle izleme – özellikle sınavlara girememe ve eğitim belgesi alamama gibi nedenlerle -- önemli güçlükler arz etmekte bunun sonucunda da çocuklar eğitimlerine devam edememektedirler. Tayland'da on binlerce mülteci öğrenci Myanmar sınırındaki kamplarda, ne Tayland ne de Myanmar hükümetince kabul edilen bir müfredat uygulanarak eğitilmişti. Bunun sonucunda da bu çocuklar Tayland'daki eğitimlerine devam edemedikleri gibi Myanmar'a döndüklerinde oradaki okullara da devam edememişlerdir (Sawade, 2007).

Bazı mülteci topluluklarının, eğitim kalitesi açısından yüksek menfaatlerine uygun olsa bile, çocuklarının ev sahibi ülkedeki eğitim sistemine dahil edilmelerine direnç göstermeleri anlaşılabilir. Bunun nedeni böyle bir eğitimin geldikleri ülkeye hemen dönemeyeceklerinin bir işareti olarak kabul edilmesidir. Bu durumda, ana akım eğitime geçişin avantajlarının ilgili mülteci topluluklarına anlatılabilmesi için aktif bir savunuculuk kampanyası gerekmektedir. Bu tür bir savunuculuk çalışması, örneğin Çad'da yapılmıştı. Burada Sudanlı mülteci öğrenciler başlangıçta Sudan müfredatını izleyen paralel bir eğitim sistemine kaydolmuştu. Ancak bu sistemde yaptıkları çalışmalarla, ulusal öğretmen gelişim programından veya okul kaynaklarından yararlanamıyorlardı. 2014 Ekim ayında Çad müfredatına ve sınav sistemine geçişten önce, katılımcı bir değerlendirme ve duyarlılaştırma ve farkındalık artırma programı uygulanmıştı(UNHCR, 2015d).

Ruanda'da, yol açıcı nitelikteki yasal ve politika çerçevesi ulusal eğitim sistemlerine parasız erişime imkan vermektedir. Daha eski üç mülteci kampında, bu eğitim hizmeti ortaokulun ilk sınıflarının sonuna kadar sağlanmakta olup, bu eğitimin bir kısmı kampta sağlanırken, diğer bir bölümü de mülteci çocuklarının yerel devlet okullarında entegre edilmesi şeklinde uygulanmaktaydı. Devlet okullarıyla tam entegrasyon daha yeni iki mülteci kampında uygulanmakta olup, Burundi'den gelen 48.000 mülteciyi barındıran yeni Mahama kampında uygulanmaktadır. Bununla birlikte, orta eğitimin üst sınıflarına erişim ya mevcut değildir, ya da sınırlıdır (uygun öğrencilerin %5'inden az) (UNHCR 2016c; UNICEF, 2016).

Ulusal eğitim sistemine dahil olmanın önündeki zorluklardan biri de eğitim dili olabiliyor. Ev sahibi ülke diliyle mültecilerin konuştuğu veya aşına olduğu dil farklıysa, çok yoğun ikinci dil eğitimi yöntemlerinden yararlanan eğitim programları büyük önem kazanmaktadır. Öğretmenlerin de ikinci dil edinimini ve öğrenimini destekleyecek yoğun eğitim almaları gerekecektir. Türkiye'de UNHCR geniş kapsamlı bir Avrupa Komisyonu projesi uygulayacaktır. Bu projede Suriyeli mültecilerin okula kaydını ve okulda kalmalarını kolaylaştıracak yoğun Türkçe programları desteklenecek ve yerinden edilmenin öğrenme üzerindeki etkileri konusunda öğretmenlere eğitim sağlanacak ve mültecilerin sosyal açıdan topluma dahil edilmelerini destekleyecek girişimler devreye sokulacaktır (3RP, 2016a).

Mültecilerin topluma dahil edilmelerinin önündeki sık rastlanan engellerden biri de altyapı eksikliğidir. Derslik noksanlığına düşük maliyetli bir çözüm çift vardiyalı eğitim sistemidir. Lübnan'da 2015-2016 ders yılında Suriyeli çocuklar Lübnanlı öğrencilerin yanı sıra 1278 devlet okuluna devam etmektedirler. 259 okul ise daha çok sayıda Suriyeli öğrenciye eğitim vermek için öğleden sonraları özel olarak tasarlanmış bir eğitim sunmaktadır (UNHCR, 2015i). Ancak

bu yaklaşım, aynı öğretmenlerin sıklıkla her iki vardiyada çalışması sonucunda aşırı yorulduklarını bildirdiklerinden, sorunlar yaratabilir (Dryden-Peterson ve Adelman, 2016). Bu sistem aynı zamanda kaliteli eğitim ve kaliteli öğrenme sonuçları alınmasını baltalayabilir (Woods, 2007).

Çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere hızlandırılmış ve esnek eğitim seçenekleri sunmak

Hızlandırılmış eğitim programları mülteci çocuklarına ve IDP çocuklarına ve ergen yaşta kalere sertifikalı eğitim almaları için uygun bir seçenek sunabilir Gerek ülke içinde yerinden edilmiş, gerekse mülteci nüfusları arasında çok sayıda, yaşı büyük olup da önemli bir eğitim dönemini kaçırmış öğrenciler mevcuttur. Yaşı büyük çocukların okula dönmesi hem sınıfların aşırı kalabalıklaşması riskini taşımakta, hem de farklı yaş gruplarının mevcudiyeti nedeniyle güç öğretimi koşullarını beraberinde getirmektedir. Ancak bunun yanı sıra, aynı sınıfta büyük ve küçük yaşta çocukların birlikte bulunmasının daha küçük yaşta kalere korunmasıyla ilgili riskleri de mevcuttur. Beraberinde eğitim sertifikasının da verildiği hızlandırılmış eğitim programları daha büyük yaşta öğrencilerin ve ergen yaşta kalere kendi yaşlarına uygun yoğunlaştırılmış ilköğretime erişim sağlamlarının temel yöntemlerinden biridir.

Mezuniyet fırsatlarını azami düzeye çıkarmak ve öğrencilerin örgün orta öğretime devam edebilmelerini sağlamak için, hızlandırılmış eğitim programlarının dikkatle tasarlanması gerekir. Norveç Mülteci Konseyi tarafından yapılan, IDP'ler için geliştirilmiş hızlandırılmış eğitim programlarının bir değerlendirmesinde, örgün eğitime yeniden entegrasyon oranlarında önemli farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Angola'da yapılan bir izleme çalışmasında, eğitim programının sonunda örgün eğitime yeniden girme hakkı kazanabilenlerin yarısının, genellikle eğitimin maliyeti nedeniyle, örgün eğitime entegre olmadığı görülmüştür (Shah, 2015).

Bu tür kısıtlamaları aşma amacıyla Somali, Puntland'da yürürlüğe sokulan bir programla bu amaca yönelik koşullu nakit transferleri gerçekleştirilirken, örgün eğitime yeniden entegre olan öğrencilerin okul ücretlerinin askıya alınması için okullarla işbirliğine gidilmiştir. Bunun sonucunda, mezunların %99'u örgün eğitime entegre olmuştur. Ancak programın maliyetinin karşılanmasının sürdürülebilir olmaması nedeniyle programa daha sonra son verilmiştir (Shah, 2015). Teşviklerle maliyet etkinlik arasında dikkatli bir denge kurulması gerekir.

UNHCR iyi uygulamalardan yola çıkarak 2014 yılında küresel ölçekte hızlandırılmış eğitim programlarının norm ve standartlarını güçlendirmek üzere, Birleşmiş Milletler ve STK

ortaklarıyla birlikte bir Hızlandırılmış Eğitim Çalışma Grubu çalışması başlatmıştır.

İlköğretim sonrası esnek eğitim gençlere beceriler sağlayabilir. IDP'ler, mülteci ve vatansız insanlar toplulukları, erişilebilir ve uygun ilköğretim sonrası eğitim fırsatları elde ederken çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu toplulukların özellikle de temel becerilerinde eksiklikler olabilir, örgün eğitim sisteminin yeterli hizmet götürmediği bölgelerde yaşıyor olabilirler veya eğitim masraflarını karşılayamıyor olabilirler.

Norveç Mülteci Konseyinin Gençlik Eğitim Paketinde bir yıllık, tam zamanlı bir yoğun kursta 15-24 yaşındakiler okuma yazma, sayısal beceriler, serbest meslek tarzı çalışmalarla ilgili becerilerle ve çeşitli yaşam becerileriyle ilgili eğitim alıyorlar. Bu çalışma Afganistan'dan Timor-Leste'ye kadar uzanan 13 ülkede uygulanmıştır. Kursun sonunda mezunlara kendi mikro işletmelerini kurmalarına yardımcı olacak bir başlangıç kiti veriliyor (Kadın Mülteci Komisyonu, 2015).

Kakuma, Kenya'daki Yaşam Boyu Beceriler (Skills 4 Life) projesi 12 teknik alanda, piyasa yönelimli, esnek ve düşük maliyetli becerilerin geliştirilmesini desteklemektedir. Program hem mülteci kampında yaşayan hem de ev sahibi ülke toplumundan 500 işsiz gence yönelik. Bu da, bu iki grup arasındaki gerginliklerin azaltılmasına yardımcı oluyor. Çünkü, uluslararası topluluktan yardım alma olasılığı olan mültecilere nazaran, ev sahibi topluluk daha kötü durumda olabilir (SDC, 2015).

Mültecilerin yüksek eğitime girebilmek için yardıma ihtiyacı vardır. Tarihsel olarak bakıldığında mültecilerin yüksek eğitim fırsatları son derece sınırlı olmuştur ve mülteci gençlerinin %1'den az bölümü üniversitelere giriş yapabilmişlerdir (UNHCR, 2015b). Eğitimin sekteye uğraması, öğrenme sürecinde boşluklar oluşması, dil sorunları, karmaşık başvuru formaliteleri, yerel programların tanınmaması, eğitim fırsatlarının olduğu yerlerden uzakta bulunma ve maliyetler, aşılması gereken güçlükler arasında yer almaktadır.

Yüksek öğretime girişte burslar çok önemli bir araçtır. 2014 yılında Alman hükümetince mali fon sağlanan DAFI programıyla (Albert Einstein Alman Akademik Mülteci Programı) 41'i aşkın ev sahibi ülkede 2200'den fazla öğrenci desteklenmiştir (UNHCR, 2016d). Saïd Vakfı da dahil olmak üzere, başlıca tabanının genişlemesi sayesinde Lübnan ve Türkiye'de başlatılan yeni programlarla 2014-2015 döneminde yüksek eğitime erişim sağlayan Suriyeli mülteci öğrenci sayısı iki katına çıkmıştır (UNHCR, 2014).

Bir yandan web sitesinde öğretmen yardımıyla eğitim de dahil olmak üzere, uzaktan eğitim ve e-eğitim de giderek daha fazla oranda kullanılmakta ve öğrenciler eğitim sonunda akredite bir eğitim kurumundan sertifika

almaktadırlar. Öne çıkan örnekler arasında Malawi, Dzakela kampında ve Amman, Ürdün'de faaliyet gösteren Jesuit Commons: HEM (Toplumun Kıyılarında Yer Alan Gruplara Yüksek Öğrenim) programı, Kenya'da Dadaab kampındaki Mülteciler için Sınır Tanımayan Yüksek Eğitim programı ve Kenya'daki Dadaab ve Kakuma kamplarındaki InZone (Cenevre Üniversitesi) programı sayılabilir. Bu programların sağladığı ilk sonuçlar ümit vericidir. Söz konusu programlarla ilgili incelemelerde, ileriye yönelik olarak tam zamanlı lisans programlarına girişin kolaylaşacağı ve kaynakların azami ölçüde kullanılabilmesi için ilgili diğer programlarla entegrasyon sağlanacağına dair işaretlere değinilmektedir (Crea, 2016).

Pek çok ülkede iltica talebinde bulunanlar üniversitelere kaydolmakta yasal ve/veya maliyetlerle ilgili engellerle karşılaşmakta ve o ülke vatandaşlarından daha yüksek okul ücretlerine tabi yabancı öğrenciler olarak kabul edilmektedirler (Mülteci Konseyi, 2013). Mülteciler de benzer engellerle karşı karşıya kalmaktadır ve yüksek öğrenimin giderek artan maliyetleri, bununla ilgili ders kitabı ve dil dersi gibi mal ve hizmetlerin maliyetleri de engel teşkil etmektedir (Mülteci Destek Ağı, 2012). Bazı hallerde, Kamerun, İran, Mozambik, Kenya, Ruanda ve Türkiye'de olduğu gibi, ulusal düzeyde bu konudaki savunuculuk faaliyetleri sonucunda mülteciler üniversitelere yerel öğrencilerle aynı koşullarda kabul edilmektedirler. Kanada'nın Öğrenci Mülteci Programı gibi daha kapsamlı destek sağlayan girişimlere de ihtiyaç vardır. Söz konusu girişimle, kamplardaki mülteciler kendi akranlarının sponsorluğu sayesinde, kamplardan doğrudan doğruya üniversite kampuslarına geçebilmekte ve yüksek eğitimle ilgili tüm erişim ve ilk harcamalarla ilgili engeller ortadan kaldırılmaktadır (Ferede, 2014).

Yeterli miktarda eğitilmiş ve motivasyonu yüksek öğretmenler sağlamak

IDP'lerin ve mültecilerin eğitilmiş, yeterli desteğe sahip ve motivasyonu yüksek öğretmenlere ihtiyacı vardır. Ancak çoğu kez, IDP'lerin ve mültecilerin öğretmenleri düşük maaş alan, deneyimsiz öğretmenlerdir. Bu öğretmenler aynı zamanda çok fazla mesleki gelişim fırsatı olmayan ve zor koşullarda çalışan insanlardır. Hükümetler ve ortak kuruluşları sadece öğretmenlere uygun miktarlarda maaş ödenmesi için yeterli tahsisat sağlanmasını temin etmekle kalmamalı, aynı zamanda öğretmenlerin mesleklerinde ilerleyebilmelerini mümkün kılacak olanaklar da sunmalıdır.

Yıllardır bu işi gönüllü olarak yapan öğretmenlere teşvik edici ödemeler yapılması bu öğretmenler tarafından memnunlukla karşılanacak bir değişimdir. 2015 yılında Türkiye'deki 4000'i aşkın Suriyeli gönüllü mülteci öğretmen, bağışçılar tarafından karşılanan aylık 130-190 Euro miktarında teşvik ödemesi almaya başlamıştır. Bu ödeme söz konusu

gönüllü öğretmenlerin moralini ve mesleki değer duygusunu yükseltmiştir (European Commission, 2015).

Mülteci kamplarında nitelikli öğretmenler genellikle bulunmamaktadır. Örneğin Kenya'daki Dadaab kamplarında öğretmenlerin %10'u Kenyalı nitelikli öğretmenlerden oluşurken, geriye kalan %90'ı kamplardan bulunan mülteci öğretmenlerdir. Bunların da sadece %2'si gerekli niteliklere sahiptir (Dryden-Peterson, 2011).

Çeşitli uluslararası STK'lar 5-14 günlük başlangıç eğitiminden sonra yeni öğretmenleri işe almışlardır. Ancak bu çalıştaylarda öğretmenlerin ortaya koyması beklenen temel bilgi ve becerilerin tanımlanmasına yönelik ortak bir çerçeve oluşturulamamıştır. Bu noksanlığı gidermek üzere 2013-2015 yılları için geliştirilen bir öğretmen yönetim ve gelişim stratejisinde, okulu esas alan bir gelişme ve sorun çözme yaklaşımına geçilmesi önerilmiştir. Stratejide aynı zamanda yüksek öğrenime kabul için asgari gerekleri yerine getiren öğretmenler için gerekli nitelikleri elde etme ve sertifikaya alma seçeneği önerilirken, bu gerekleri karşılayamayan ve çoğunluğu oluşturan öğretmenler için de seçenekler önerilmiştir (UNESCO, 2014).

Öğretmenler öğretim ortamlarında bir normallik ve istikrar duygusu yaratarak, travma geçirmiş çocukların ve gençlerin önünde, onları şiddete ve çatışmaya karşı koruyacak bir set oluşturabilirler. Ancak öğretmenleri bu göreve hazırlayacak programlara ihtiyaç vardır. Uluslararası Kurtarma Komitesinin İyileştirme Dershaneleri programında, öğretmenlerin becerileri, onları çocukları korumaya yönelik katalizörler haline getirecek şekilde geliştirilmektedir. 800'ü aşkın öğretmen kuzey Irak'taki eğitimlerini tamamlamışlardır (Uluslararası Kurtarma Komitesi, 2016).

Yüksek gelir düzeyine sahip ev sahibi ülkeler bile, eşit görülmedik sayılarda iltica başvurusunda bulunan insanın okul sistemlerine girmesi halinde nitelikli öğretmen noksanlığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. 2014 ve 2015 yıllarında yapılan görülmedik sayıda iltica başvurusu karşısında Almanya 8500 ilave dil öğretmenini işe almış olup 20.000 ilave sınıf öğretmenine derhal ihtiyaç duymaktadır (Kauffmann, 2016).

Bu ülkelerin karşı karşıya olduğu güçlüklerden biri de, öğretmen olarak çalışabilecek mültecilerin ve ülkede iskan edilen insanların öğretmenlik niteliklerini kanıtlayamamalarıdır. 2007 yılında Ontario, Kanada Yüksek Mahkemesi, Ontario Öğretmen Okulunun, geldiği ülke devletince verilmiş akademik nitelik belgelerini gösteremeyen ve ülkede iskan edilmiş bir mülteci kadınının niteliklerini bir şekilde değerlendirme yöntemi bulmak zorunda olduğuna hükmetmiş, söz konusu karar önemli bir emsal oluşturmuştur (Medic, 2007).

Sonuç

Zorla yerinde edilen insanların eğitimini desteklemek üzere yeni kaynakların sözü verilirken, bu kaynakların nasıl kullanılacağı konusuna açıklık getirilmelidir. Yerinden edilmiş insanların eğitim haklarının ulusal yasalara ve politikalara dahil edilmesi önemli bir ilk adımdır. Mülteci çocuklarının ve gençlerinin ulusal eğitim sistemine dahil edilmesi bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması için en sürdürülebilir yöntemdir. Çok çok yüksek sayılarda çocuğun ve gençlerin okuldaki eğitimlerine devam edememeleri halinde, hızlandırılmış ve esnek eğitim yöntemleri ileriye yönelik olarak işlerliği olan bir yol olabilir. Tüm hallerde, yeterli sayıda eğitilmiş ve motivasyonu yüksek öğretmenler hayati önem taşımaktadır.

Bu belgede, IDP'lerin ve mültecilerin eğitim ihtiyaçlarının küresel bir tablosunu çizmek üzere çok çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu çalışmada söz konusu ihtiyaçların karmaşık olduğunu, pek çok güçlükler içerdiğini ve bunların çoğu kez göz ardı edildiği gösterilmiştir. Ama aynı zamanda da, pek çok çözümün mevcut olduğuna ve pek çok ülkenin ve bu ülkelerin kalkınma ile ilgili ortaklarının bu çözümleri kararlılıkla ve yaratıcı bir biçimde takip ettikleri de ortaya konmuştur.

Bu politika belgesinin referansları aşağıdaki bağlantıdan indirilebilir.

<https://en.unesco.org/gem-report/sites/gem-report/files/NoMoreExcusesReferences.pdf>

Küresel Eğitim İzleme Raporu
c/o UNESCO
7, place de Fontenoy
75352 Paris 07 SP, France
E-posta adresi: gemreport@unesco.org
Tel: +33 (1) 45 68 10 36
Faks: +33 (1) 45 68 56 41
www.unesco.org/gemreport

Küresel Eğitim İzleme Raporu bağımsız bir ekip tarafından hazırlanıp UNESCO tarafından yayınlanmaktadır. Rapor, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde bulunan yeni küresel eğitim hedeflerine yönelik bilgi veren, etki yaratan ve taahhütü sürdüren yetkili bir referanstır.

© UNESCO
ED/GEMR/MRT/2016/PP/26

